

מראי מקומות - יבמות

קיד.

הנ"ל, דס"ל דמצד מצות חינוך חייב אביו להפרישו, ולפי הרשב"א אין מצות חינוך כלל על מצוות לא תעשה (וזה א"ש בדברי הקו"ה הנ"ל דמחלק בין מצות עשה ובין מצות לא תעשה) (וזה א"ש קטן אוכל נבלות, ויוצא דדין אוכל נבלות הוא רק במצוות לא תעשה, ומצות חינוך הוא רק במצוות עשה). וע' בתוס' בשבת (קכא.) דגם כ' דדין דאין ב"ד מצווין להפרישו הוא רק קודם שהגיע לגיל חינוך, אבל כשהגיע לגיל חינוך, חייבים ב"ד להפרישו מאיסור [ואין חילוק בין אביו לב"ד] וע"ע ברמ"א (שם) שהביא מח' אם גם ב"ד מצווים בחינוך הקטנים [דהיינו, לפי מש"כ הרמב"ם דמדין חינוך חייב להפרישו מאיסורא מגיל חינוך, האם זה דוקא על האב, או אף על ב"ד].

ג. לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח וכו' אלא מניחו תולש וכו'

הק' הרשב"א, למה מתחיל בהבאת מפתח וסיים בתלישה. וביאר, דמאי דנקט לא יאמר לתינוק הבא וכו', לרבותא נקטי, דהי' שייך לומר דכיון שאינו אומר לו בפירוש לעשות איסור דאורייתא, דהא יכול להביא פחות פחות וכו', ממילא יהי' מותר לומר לו הבא לי סתם, קמ"ל דאף זה לא יאמר לו, וכ"ש שלא יאמר לו בהדיא לתלוש. וסיפא רבותא אשמעינן, דאע"ג דעומד לתלוש, ולעבור ודאי על איסור דאורייתא, מ"מ אי"צ להפרישו. וע"ע בריטב"א כע"ז.

ד. מניחו תולש מניחו זורק

הק' הערוך לנה, איך שייך לומר דאינו מצווה להפרישו, הלא מקרא מלא הוא "אתה ובנך", והרי ודאי בנו לאו דוקא, אלא ה"ה בן חבירו, וא"כ ודאי צריך להפרישו, ואיך מניחו לתלוש. ות"י דאיסור זה הוא רק היכא דהקטן עושה מלאכה לצורך ישראל, דהיינו "על דעת אביו", כמבואר בהמשך הגמ', בזה נאמר אתה ובנך, אבל אם עושה על דעת עצמו, אין שייך איסור דאתה ובנך.

ה. קטן הבא לכבות, אומרים לו אל תכבה, ששביתתו עליהם

הק' הרשב"א, הא כיבוי מלאכה שאי"צ לגופה היא, ולכן אינה דאורייתא, ומה הק' הגמ', דהא מבואר בהמשך הגמ' דבאיסורים דרבנן ודאי אי"צ להפרישו. וכ' דמשמע דסוגיין אזיל לפי שי' ר' יהודה, דמחייב אפי' במשאצ"ג. וכו' הערוך לנה ג"כ להוכיח כן מהא דעכו"ם, דלפי מש"כ השו"ע (א"ח ש"ז, ה.), דאמירה לעכו"ם מותר בשבות [במקום הפסד], א"כ ע"כ הברייתא מיירי באיסור דאורייתא, וא"כ ע"כ ר' יהודה היא.

ו. יונק תינוק והולך מנכרית ומבהמה טמאה

כ' הריטב"א דלכאו' משמע מכאן דחלב נכרית אסור לעולם, כחלב בהמה טמאה. אבל לכאו' לא משמע הכי מהמדריש המשך בעמוד הבא

א. אלמא קסבר קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו

בבאור הספק אי אמרי' דב"ד מצווין להפרישו או לא, כ' הקובץ הערות (ע"ה, ד'), ע"פ מש"כ לייסד שם, דגם אצל קטן יש "סיבת האיסור", ורק שאין כאן אזהרת איסור בפועל. והוכיח שיש סיבת האיסור מהא דשייך ענין של תקלה אצל קטן (ע"ש), אבל מ"מ מבואר בסוגיין שאין שום איסור לפני עור לגבי קטן, וא"כ ע"כ אינו מוזהר בפועל. וא"כ, ספק הגמ' הוא, מהו החיוב להפריש חבירו מאיסור, האם החיוב להפריש תלוי באזהרה, או האם תלוי בסיבת האיסור גרידא. אלא דהק' ע"ז, דאי אמרי' דהטעם הוא משום סיבת האיסור גרידא, א"כ לכאו' טעם זה שייך גם במצוות עשה, כלומר, שיהי' חייב "להפרישו", דהיינו להזהיר הקטנים לעשות גם המצוות עשה, ולפי"ז נמצא שמצות חינוך הוא מדאורייתא. וכ' ששמע לחלק בין מצוות עשה למצוות לא תעשה, דבמצוות עשה פטורים הם לגמרי, ובאמת יהי' מותר להכשילו בידים בביטול מצות עשה, אבל סיים דטעם החילוק צ"ע.

וע"ע באבני נזר (י"ד ש', י'), שביאר דשאלת הגמ' היא אם חשיב זה לעבירה בכלל, דאם מצווין להפרישו, ע"כ נחשב לעבירה, רק שאין מענישין לקטן, דחס רחמנא עלי', והוי כאילו עבר באונס, אבל אם אין מצווין להפרישו, ע"כ אי"ז עבירה כלל. אבל בקו"ה הנ"ל כ' דע"כ אין הביאור דבאמת מוזהר הוא, והוי כאילו עבר באונס, דא"כ לכאו' צריך להיות שייך הדין דלפני עור, ומשמע בסוגיא שאין כאן איסור לפני עור. ועוד, לכאו' מוכרחין לומר שלא הי' מוזהר מעיקרא, מהא דסוף ד' אחין, דמבואר דכשנעשה בר מצוה כל האיסורין חלין ביחד.

ב. אין ב"ד מצווין להפרישו

לדינא, פסק הרמב"ם (מאכ"א יז, כז), וכ"כ השו"ע (או"ח שמ"ג, א') דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו. אולם הוסיף הרמב"ם (שם, כח), "אע"פ שאין ב"ד מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו, כדי לחנכו בקדושה ופרישה, שני' חנוך נלמד ע"פ דרכו". וכ' הרשב"א כאן (ד"ה עוד כ') דנראין דברי הרמב"ם, שהרי אביו חייב לחנך בנו, וא"כ מה שייך לומר שאינו צריך להפרישו מן האיסור. אלא דהעיר דמסוגיין לכאו' לא משמע כן, שאין הגמ' מחלקת בין אביו ובין אדם אחר, וכן סוגיות אחרות אין מחלקין כן. וכ' דאולי י"ל דמיירי בקטן שעדיין לא הגיע לגיל חינוך, ולכן גם אביו אינו חייב להפריש בנו מאיסור מחמת חינוך. אבל הק' דמהא דמופלא סמוך לאיש לא משמע כן, דהגמ' בנדה (מו) אמרה הא דקטן אוכל נבלות וכו' לענין מופלא הסמוך לאיש, אף דודאי כבר הגיע לגיל חינוך. וכ' דשמא נאמר שאין חיוב חינוך במצות לא תעשה, ורק במצות עשה [ודלא כהרמב"ם]

מראי מקומות - יבמות

קיד. (המשך)

בין חלב ובין נבלות וטרפות. ולכן ביאר דבאמת יש לו מה לאכול, אלא שאין לו חלב, ואם אין לו חלב, הרי שייך שיבא לידי חולי, וכל חולי הוא ספק סכנה אצלו, ולכן מותר ליתן לו לינק אצל עובדת כוכבים או בהמה טמאה.

ח. סתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב

העיר הריטב"א, בשלמא למסקנא, א"ש מה דנקט דלא יאכילנו נבלות וטריות, דהא אין התינוק מסוכן אצלם, ורק מסוכן הוא אצל החלב. אבל לפי מה דס"ד, דכוונת הברייתא לומר דמניחין אותו לינק משום דיונק מעצמו, אבל אין מאכילין אותו נבלות, וכו', משום דאין מאכילין אותו בידים, א"כ מ"ש נבלות דנקט, הו"ל לומר דאין נותנין לו לינק מבהמה טמאה ונכרית. וכ' דלפי הס"ד של הגמ' אה"נ, וחדא מינייהו נקט.

האלך וקראתי לך אשה מיינקת מן העבריות, דשם משמע שאינו אלא מדת חסידות מדבריהם. וסיים הריטב"א, דכיון דחלב שלהם מאכילת נבלות, שקצים, וכו', ומגדל אכזריות וטבע רע בתינוק, לכך הרחיקוהו חכמים ואסרו אותו, אבל כשאין שם חלב ישראלית, מסוכן הוא אצל חלב, ואין משהין אותו מלינק, ורק היכא דאפשר ע"י חלב ישראלית, אז אסור מדרבנן להניח לו לינוק מנכרית (וכבר העיר הגר"א יפהן בהערות שם דמתחלת דברי הריטב"א משמע שהוא מדת חסידות, אולם בהמשך משמע שהוא איסור דרבנן ממש, וצ"ע).

ז. סתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב

פרש"י, שאם לא יינק, ימות בצמא. והק' החזון איש (אה"ע קל"ד, לקיד), א"כ נבלות וטריות נמי, הרי אם אין לו מה יאכל כלל, והוא במצב של סכנה, ודאי הרי הכל מותר, ואיך שייך לחלק